

Ekonomik Kalkınma ve Ulusal Güvenlik Unsuru: Su Kaynakları

Erişilebilir tatlı su miktarı, dünyanın toplam su varlığının yüzde 1'inden daha az. Yeterli miktarda ve kaliteli bir suyun varlığı, tatlı su ekosistemlerinin olduğu kadar, gıda güvencesinin ve sürdürülebilir kalkınmanın, dolayısıyla insanlığın geleceğinin de temel koşulu.

Su fakiri olma yolunda ilerleyen Türkiye, 25 su havzasına sahip. Ancak Büyük Menderes ve Ergene havzalarında kirlilik sorunu öne çıkarken, yarı kurak iklime sahip Konya kapalı havzasında, tarımda aşırı su kullanımı ve havzalar arası su transferi konuları öne çıkıyor. Ülkemizdeki toplam nüfusun yüzde 28'i Marmara Bölgesi'nde yaşarken, buradaki havzalar toplam su akışının sadece yüzde 4'lük kısmını topluyor. Meriç, Ergene, Gediz, Büyük Menderes, Burdur Gölü, Akarçay, Konya ve Asi Nehri havzalarında yüzey ve yeraltı

suyu kullanımı, su kaynaklarının kendini yenileyebilme kapasitesini çoktan aşmış durumda. Bu durum havzalar üzerindeki baskıyı arttırarak doğal ekosistemler için büyük tehlike oluşturuyor. 2023 yılının son sayısı olan Kasım-Aralık sayısında özel röportaj konuğumuz, Su Politikaları Derneği Başkanı Dursun Yıldız oldu. Su kaynaklarının sürdürülebilirliğinin hayati öneme sahip olduğu günümüzde, sorularımızı yanıtlayan Dursun Yıldız, su politikaları konusunda şu açıklamalarda bulundu...

Dünyada su kaynaklarının mevcut durumu nasıl?

Su kaynaklarının dünya yüzeyine, nüfusa ve coğrafyaya göre dengesiz bir dağılımı var. Bu nedenle yere ve zamana göre sonlu kaynaklar olup dünyanın Ortadoğu, Kuzey Afrika, Orta Amerika gibi bazı bölgelerinde çok kıstıtlı olarak bulunuyor. Diğer yandan bu kaynaklar, dünyada ve ülkemizde artan nüfus, kirlilik, kırsaldan kente göç ve iklim değişikliği gibi etmenlerin baskısı altında. Bu baskılarla suyun ekonomik ve stratejik önemi daha da arttırıyor. Dolayısıyla su kaynakları, ülkelerin ekonomik kalkınma ve ulusal güvenliklerini sağlama gibi politikalarını doğrudan etkiliyor. Dünyada yaklaşık 1 milyar kişi yeterli ve güvenilir suya ulaşma imkanından uzak yaşıyor. İki milyara yakın insan da sağlıklı çevre koşullarında yaşamlarını sürdürüyor. Bu anlamda su ve sanitasyon güvenliğinin sağlanması küresel, bölgesel ve ülkesel ölçekte önemini arttırarak sürdürüyor.

Peki Türkiye'deki durumdan bahsedebilir misiniz?

Ülkemiz su kaynakları açısından zengin bir ülke değil ve hızla bölgesel su gerilimi eşliğine doğru yaklaşıyor. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de su kaynakları, nüfusa ve coğrafyaya göre dengesiz bir dağılıma sahip; nüfusun büyük bölümü batıda yaşarken su kaynaklarımızın büyük bölümü doğuda yer alıyor. Kırsaldan kente göç çok arttığı için de İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerimiz, kendi havzalarının dışında su transfer etmek zorunda kalıyorlar. Bazı bölgelerimizde yaşanan bölgesel kuraklıkların sıklığı ve şiddeti arttıkça, su ve gıda güvenliği de azalıyor. Ayrıca yeraltı sularının gerek aşırı çekimi gerekse verimsiz kullanımı sonucunda seviyesi ve kalitesi giderek düşüyor. Sularımızın kirlilik seviyelerinde de ciddi artış var. Tablonun bütününe baktığımızda ülkemizde su, miktar ve kalite olarak çok verimli kullanılmalı ve korunmalı.

Su yönetimi denildiğinde ne anlamamız gerekiyor?

Su yönetimi dediğimizde genellikle suyun miktar olarak yönetimi ve çeşmelerden veya sulama kanallarından akması akla geliyor. Aslında bu su yönetiminin sadece bir bölümü. Su yönetimi, su kaynaklarının korunması, geliştirilmesi, dağıtılması, kullanılması ve denetlenmesiyle ilgili süreçleri içerir. Bu kapsamda su yönetimi denildiğinde, su kaynaklarının geliştirilmesi ile ilgili politik ve teknik kararlar, su hakları ve su tahsisini düzenleyen kurallar, çevrenin korunması, su tarifelerinin belirlenmesi gibi çeşitli faaliyetlerin bütün olarak düşünülmesi gerekir. Su yönetiminin önemli bir görevi de suyun kalite olarak korunması ve kullanılan suyun, artılarak ortama tekrar bırakılmasıdır. Aslında dünyada artık atık

su kavramı da farklı değerlendiriliyor. Atık su bir atık değil, artırılarak tekrar kullanılması gereken bir alternatif su kaynağı olarak ele alınıyor.

Su neden yönetilmelidir ve suyu nasıl yönetmeliyiz?

Su, tüm canlılar için yaşamsal, ikamesi olmayan ve sürekli talep edilen, doğal bir kaynak. Bu nedenle suyun birçok bölgede sınırlı olması, kirlenme tehdidi altında bulunması, sosyo-ekonomik faydalarının çok büyük olması, ekosistem dengesinin temel unsuru olması, iklim değişikliği nedeniyle kuraklık ve taşkınların artması gibi nedenlerden dolayı suyu yönetmek zorundayız. Aslında su yönetimi, su kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını sağlayıp gelecek nesillerin bu kaynaklardan yararlanmasına imkan tanıyacağı için de çok önemli. Suyu öncelikle bir insan hakkı, canlı hakkı olduğunu unutmadan yönetmeliyiz. Bu nedenle suyu adil, şeffaf, katılımcı bir anlayışla, nehir havzası ölçeğinde bütünlük olarak yönetmek zorundayız.

Su politikaları hangi boyutlarda ele alınmalı?

Su politikaları, su yönetiminde temel tercih ve hedeflere yönelik plan ve uygulamalar olarak tanımlanır. Bu tanımda da belirtildiği gibi yönetimde bazı temel tercihlerde bulunulmalı ve hedefler konulmalıdır. Bu tercih ve hedeflerin, suyun tüm canlıların yeterli miktarda ve sürekli olarak ulaşması gereken bir doğal kaynak olduğunu dikkate alması gerekir. Ayrıca suyun ekolojik dengenin en önemli unsuru olduğu ve ekolojik dengenin korunmasının suya bağlı olduğu da su politikalarının temel tercih ve hedefleri arasında yer almalıdır.

Su Politikaları Derneği Başkanı
Dursun YILDIZ

Türkiye, su konusunda bir politikaya sahip mi?

Türkiye'de uzun yıllar ulusal su planı ve politikası kapsamında birbirinden bağımsız projeler geliştirildi. Koordinasyon eksikliği nedeniyle projelerde belirtilen süreler içinde sonuca ulaşmakta zorlanıldı. Su kaynaklarını geliştirme politikamız, öncelikle oluşmuş olan ihtiyaçların süratle karşılanmasına yönelikti ve bu anlayış tek tek proje bazında uygulamalara yol açtı. Ayrıca su yönetiminde arz yönetimi öne çıkarken, sosyo-politik faktörlerin etkisi ile talebi düzenleyici mekanizmalara yer verilemedi. Yaygın siyasi kadrolaşma sonucunda ise su yönetimi ile sorumlu kurumların kimlikleri, hafızaları ve kurumsal doğru karar alma sistemleri erozyona uğradı. Tüm bu nedenlerden dolayı Türkiye'nin su yönetimi, kurumsal olarak çok başlı ve parçalı, koordinasyon eksikliği içinde bir yapı olarak ortaya çıkıyor. Bunun giderilmesi ve su yönetimindeki diğer yasal eksikliklerin tamamlanması için yaklaşık 10 yıl önce başlatılan Su Yasası taslağı hazırlama çalışmaları ise hala sonuçlanmış değil. Diğer taraftan 2011 yılında kurulan Su Yönetimi Genel Müdürlüğü havza ölçeğinde koruma, su tahsisi, taşkın yönetimi, kuraklık yönetimi gibi birçok strateji ve eylem planlama raporu hazırladı ancak maalesef bu konuda da uygulamaya geçilemedi.

Türkiye'de mevcut su politikaları durumunu değerlendirir misiniz?

Çeşitli kurumlarca ayrı ayrı üretilen su politikası ve yatırım programları, mükerrer uygulamalara ve kaynak israfına neden olurken, Tarım ve Orman Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı arasında yetki çakışmaları mevcut. Su kaynaklarının korunması ile ilgili toplumsal farkındalık ise maalesef yeterli değil. Kurumlar arası koordinasyon ise oldukça zayıf. Ülkemizde otuz kanun ve ikincil düzenlemeden oluşan su mevzuatı, çok parçalı ve havza yönetimi için yetersiz. Kalkınma odaklı arazi kullanımı ve kalkınma kararları da su kaynaklarının korunmasını zorlaştırıyor. Sorunların çözümünü sağlayacak, çerçeve bir yasal düzenleme (Su Kanunu) ise maalesef bulunmuyor.

Bu noktada devlet tarafından hangi adımlar atılmalı ya da hangi çözümlere ihtiyaç var?

Türkiye'nin su yönetimindeki ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan "2018-2023 Ulusal Su Planı" çok kapsamlı olmasına rağmen kurumsal ve yasal eksiklikler nedeniyle uygulamaya geçirilemedi. Ulusal su planındaki eksikleri gidermek için ise:

- Türkiye'nin sahip olduğu su kaynaklarının geliştirilmesi ve su hizmetleri yönetimi için uygun bir finansman modeline ihtiyaç var.

- Ulusal Su Planı'nda belirtildiği gibi Türkiye'de, su politikalarını etkin bir şekilde, havza ölçeğinde uygulamaya geçirecek güçlü, kurumsal bir altyapı ihtiyacı var. Bunun, DSİ Genel Müdürlüğü'nün mevcut bölge müdürlüğü altyapısı düzenlenerek hızla oluşturulması gerekiyor.

Peki özel sektöre ve STK' lara yani devlet dışındaki kurumlara hangi görevler düşüyor?

Burada özellikle STK'lara, sürdürülebilir su yönetiminin sağlanabilmesi konusunda çok önemli görevler düşüyor. Sürdürülebilir su yönetimi için katılımcı su yönetimi anlayışı kapsamında yerel toplulukların, sivil toplumun ve diğer paydaşların su yönetimi sürecine katılımının teşvik edilmesi gerekiyor. Sivil toplumun su yönetimindeki rolü, su yönetiminin yol haritası olan 2018-2023 Ulusal Su Planı'nda şöyle yer alıyor:

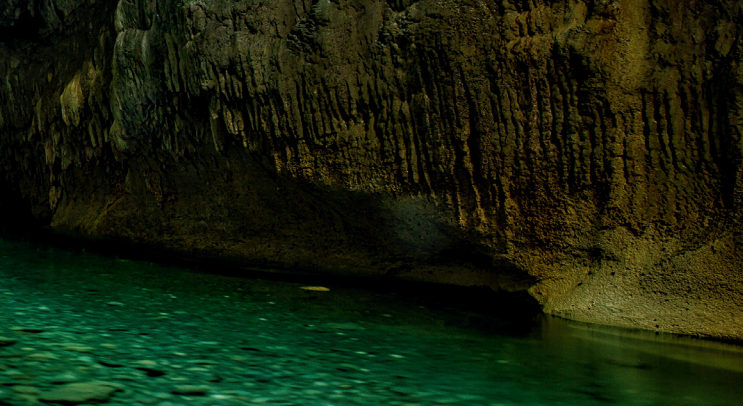
"Su yönetimi konularında yürütülen faaliyetlere (paydaş/halkın katılımı gibi toplantılar) davet edilen ve katılan sivil toplum kuruluşları temsilcilerine görev ve sorumluluk verilerek su yönetimi konularında toplumsal farkındalık artırılmalıdır."

"Politika geliştirme sürecine sivil toplum kuruluşlarının katılımı sağlanmalıdır."

Görüldüğü gibi Ulusal Su Planı'nda sivil toplum kuruluşlarına doğrudan görev verilmiştir. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşları da çalışmalara katkı koyabilmek için gerekli ilişkiyi kurmalı ve kapasite geliştirme çalışmalarını arttırmalıdır.

Sürdürülebilir su yönetimi ne demek?

Suyun sürdürülebilir yönetimi, su kaynaklarını koruma, geliştirme ve kullanma süreçlerini içeren, mevcut ve gele-

cekteki kuşakların su ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma ilkelerini su kaynaklarının yönetimine entegre eder.

Su konusunda sürdürülebilirlik anlayışı, bazen piyasa tarafından belirlenen ve bağımlılık oluşturan kurallara uyulması olarak değerlendiriliyor. Aslında sürdürülebilir su yönetimi, tanımlanan kalıpların dışında suyun adil, hakça, şeffaf ve bir canlı hakkı olarak yönetimine yönelik, özgün koşullara göre belirlenen kuralların uygulanması olarak ele alınmalı.

Su konusunda sürdürülebilirliğe dair sizin önerileriniz nelerdir?

Su konusunda sürdürülebilirliğe dair en temel önerim, su yönetiminde arz yönetimini ve popülist anlayışı öne çıkaran mevcut düşünce kalıplarının kırılması ve bir paradigma değişimine gidilmesi. Diğer birçok alanda olduğu gibi su yönetimi alanında da disiplinler arası bir düşünce kültürü oluşturmaya ve teknolojiyi yaygın bir şekilde kullanmaya ihtiyacımız var. Ayrıca sürdürülebilir su yönetimi için etkili yasaların ve yönetmeliklerin oluşturulması ve su yönetiminden sorumlu kurumların kapasitesinin artırılması da büyük önem taşıyor. Havza ölçeğinde su yönetimi yapacak etkin ve güçlü bir kurumsal altyapı olmadan oluşturulan planların, çıkarılacak yasa ve yönetmeliklerin etkili bir şekilde uygulanabilmesi çok zor olur. Büyük bir karmaşa yaratır.

Suyu tasarruflu mu yoksa verimli mi kullanmalıyız?

Su verimliliği ve su tasarrufu kavramları genellikle birbirinin yerine kullanılıyor. Ancak bir kaynağı verimli kullanmak ve tasarruf etmek uygulamada farklılaşan konular. Su tasarrufu, kısıtlı su kullanımına yönelik uygulamalarla ifade edilebilirken, su verimliliği suyun kısıtlanmasını değil israfın engellenmesini ve azaltılmasını veya su kullanımından elde edilen

faydanın maksimize edilmesini hedefleyen uygulamalarla tanımlanabilmekte. Suyu öncelikle verimli kullanmalıyız. Bu kapsamda kısıtlı olduğu dönemlerde de tasarrufa önem vermeliyiz. Tarım ve Orman Bakanlığımız bu yıl su verimliliği seferberliği başlattı ve bu konuda Değişen İklim Uyum Çerçevesinde Su Verimliliği Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2033) yayınladı. Çok kapsamlı hazırlanmış bu planda su verimliliği şöyle tanımlanıyor: "Su verimliliği kavramı 'bir ürünün veya hizmetin üretiminde en az miktarda su kullanımı' ya da 'aynı miktarda su ile daha fazla ürünün ya da hizmetin üretilmesi' olarak tanımlanabilir."

Su verimliliği nasıl sağlanır?

Ülkemizde israfın engellenmesi ve su kullanımından elde edilen faydanın maksimize edilmesini hedeflemeliyiz. Bu hedefler doğrultusunda ülkemizde öncelikle içme ve sulama suyunda kayıp ve kaçakları önlememiz gerekiyor. Bu da bir çeşit israf olup bunun önlenmesi için toplumsal bilinci artırma çalışmalarını hızlandırmalıyız. Ayrıca tarımsal sulamada suyu daha verimli kullanan modern sulama yöntemlerine devlet tarafından verilen teşvikler de artırılmalı. Ulusal Su Planımız hazır. Su Verimliliği Strateji Belgesi ve Eylem Planı da yayınlandı. Her iki planda da ülkemizin suyunun nasıl verimli kullanılacağına dair çok önemli politikalar ve hedefler belirlenmiş. Bu hedeflere ulaşabilmek için su kullanıcıları su kullanım alışkanlıklarını gözden geçirmeli, su yönetiminde yenilik ve teknolojik gelişmeleri yakından takip ederek, kurumsal kapasitesini arttırmalı.

Diğer yandan birçok nehir havzasında suyun kullanımı, korunması ve yönetimi ile ilgili planları da hazırladık. Ancak şimdi bu hazırlıkların etkili bir şekilde uygulanabilmesi için Yeni Su Yasası konusundaki eksikliğimizin giderilmesi gerekli. Bu nedenle su yasası taslağı bir an önce TBMM'den geçirilerek yasalaşmalı.

Ayrıca Türkiye'nin su yönetimi konusunda en önemli eksiği, havza ölçeğinde etkin bir kurumsal yapının olmaması. Bu konu Ulusal Su Planı'nda da yer alıyor. Suyu ancak nehir havzası ölçeğinde ve bütünleşik olarak yönetirsek, en verimli şekilde yönetmiş ve kullanmış oluruz. Bu nedenle bu süreci hızla tamamlamalıyız.

Savaşların doğal kaynaklarımız üzerine etkileri nelerdir?

Savaşlar toprak, su ve hava gibi yaşamın en temel unsurlarına büyük ve kalıcı zararlar veriyor. Bunu hem bu kaynakları kirleterek yapıyor hem de savaş yılları boyunca insanları bu kaynaklardan mahrum bırakarak veya kullanımı kısıtlayarak büyük acılar yaşıyor.

Diğer taraftan dünyada en hızlı ilerleyen teknoloji, savaş (savunma) teknolojisi. Bu nedenle savaşlarda kullanılan silahlar çok çeşitlenirken, insana ve doğal çevreye verebileceği zararlar da arttı. Dolayısıyla insanlara olduğu kadar doğal çevremize de savaşlarda kullanılan öldürücü, yakıcı, zehirleyici silahların çok büyük ve uzun döneme yayılabilen zararları oluyor. Nükleer silahlardan söz etmeye gerek bile duymuyorum. Onun etkilerinin çok büyük ve çok uzun süren bir felaket olduğunu hepimiz biliyoruz.

Biraz da Su Politikaları Derneği olarak sizden bahsedebilir miyiz?

Su Politikaları Derneği 2015 yılında DSİ'den emekli olan Daire Başkan Yardımcıları, DSİ Baş Hukuk Müşaviri ve Emekli Büyükelçiler tarafından Ankara'da kuruldu. Derneğimiz daha önce 7 yıldır, toprak-su-enerji adlı grupta birlikte çalışan ekibin dernek statüsünü alması şeklinde ortaya çıktı.

Su Politikaları Derneği'nin kuruluş amacı nedir?

Su kaynaklarının geliştirilmesi ve su hizmetleri yönetimi artık sadece mühendislik bilimlerinin öznesi olmayıp ekonomi, uluslararası ilişkiler, çevre, meteoroloji, iklim bilimi, deniz bilimleri, istatistik gibi disiplinlerin ortak çalışma alanıdır. Ortak çalışma için bu disiplinlerden oluşacak bir ekibin, bir üretim ortamında bir araya gelerek farklı düşünce kültürü yaratması gerekir. Su Politikaları Derneği, bu çoklu disiplinli bilimsel bilgi temelinde bir üretim ortamının oluşturulmasına yönelik, mütevazı bir adım atma amacını taşıyarak kuruldu. Derneğimiz bir düşünce üretim ve eğitim merkezi olma amacını taşıyor şeklinde de açıklayabilirim.

Özetlemek gerekirse iki temel amacımız var. Bunlardan ilki bilimsel bilgiye ve araştırmaya dayalı analizler yapmak ikincisi ise çoklu disiplinli bir anlayış ile uzmanlık alanımızdaki çözümlere katkıda bulunmak. Bu amaçlar doğrultusunda ulusal ve uluslararası ölçekte su, enerji, gıda ve çevre güvenliği konularında farklı disiplinleri bir araya getirmek, bilimsel ve teknik çalışmalar yapmak, suyun bölgemizde ve dünyada bir barış ve iş birliği aracı olarak kullanılmasına katkıda bulunmak üzere çalışıyoruz. Ayrıca ülkemizin hidropolitik alanında kamu diplomasisi yapma gücünü de arttırmaya çalışıyoruz.

Su Politikaları Derneği olarak faaliyetlerinizden bahsedebilir misiniz?

Dernek olarak, ülkemizin ve dünyanın su gündemini ve su ile doğrudan ilişkili olan enerji, gıda ve çevre güvenliği konusundaki gelişmeleri çok yakından takip ediyoruz. Bu kapsamda raporlar, makaleler ve aylık bültenin yanı sıra uluslararası periyodik, bilimsel ve teknik bir dergi de yayınlıyoruz. Uluslararası çevrimiçi webinarlar düzenliyoruz. Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla birlikte, teknik kongreler ve çalıştaylar düzenliyoruz. İlgili kamu kurum ve kuruluşlarının düzenledikleri çalıştay ve şuralara katılarak görüş ve önerilerimizi iletiyoruz. İlkokullardan üniversitelere kadar su kaynaklarının korunması ve kullanımı konusunda konferanslar veriyoruz. Televizyon, radyo ve yazılı basında, su ve ilişkili sektörler konusunda toplumsal bilincin arttırılmasına yönelik yapılan programlara konuk oluyor ve haberlere katkıda bulunuyoruz. Uluslararası toplantılara katılarak görüş ve önerilerimizi iletiyoruz.

